

КОНСТРУЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ

О. О. Коротун,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри сучасних європейських мов
Київського торговельно-економічного університету

e-mail: olena_korotun@ukr.net

В. А. Лашкул,

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри романо-германських мов,
Національного університету біоресурсів і природокористування України

e-mail: valery776@bigmir.net

О. В. Буханова,

старший викладач
підготовчого відділення для іноземців та осіб без громадянства
Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: astra0308@ukr.net

О. В. Тверезовська,

магістр спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
Національного університету біоресурсів і природокористування України

e-mail: t.alex96@gmail.com

У статті показано конструювання електронного посібника з іноземної мови для різних категорій населення. Виокремлено роль держави у створенні й застосуванні електронних посібників у процесі самонавчання. Розкрито основні форми електронних посібників (енциклопедія, задачник, тест, креативне середовище, авторське середовище, невербальне середовище з урахуванням різних категорій населення). Базовою формою електронного посібника у контексті дослідження є енциклопедія, тобто інформація з іноземної мови, що подається, яка є повною і містить як граматику, так і базові теми. Описано основоположні принципи створення електронного посібника, а саме: квантування, повноти, наочності, адаптивності, галуження, управління. За допомогою ментальних карт висвітлено основні загальноживані теми. У процесі проведення експерименту було виявлено позитивний вплив інтелект-карт на довготривале запам'ятовування.

Ключові слова: електронний посібник; конструювання; особливості; побудова; анкетування; аналіз; експеримент; структура; переваги; принципи; творчий потенціал.

Постановка проблеми. Впровадження інформаційних технологій в освітню діяльність з кожним роком набуває більш масштабних обертів. Використання платформи moodle (elearn), застосування багатьох навчальних програм, створення навчальних блогів [8; 9], сайтів тощо викликають дискусії та ставлять суперечливі запитання, однозначної відповіді на які ще й досі немає. Це пов'язано із кризою традиційної системи навчання, заснованої на оволодінні та відтворенні в пам'яті знань. Із зазначеного вище можемо зробити висновок про постійне відставання освіти від темпів розвитку наукових знань. При цьому сучасний світ вимагає зміни як моделі взаємодії викладача й студента, так і процесу отримання, опрацювання, узагальнення, запам'ятовування, зберігання, відтворення знань, який перетворюється в здатність шукати, відбирати, аналізувати, переробляти, синтезувати необхідну інформацію у процесі професійної діяльності. Одним зі шляхів вирішення зазначених проблем є застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які активно запроваджуються в освітню діяльність.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема створення й використання електронного посібника не є новою. Вона завжди викликала цікавість у дослідників. І донині ця тема є актуальною. У працях М. Головань, А. Гуржія, М. Жалдака, Ю. Жука, С. Ракова, І. Роберт та інших на основі комп'ютерної техніки теоретично обґрунтовано та розроблено засоби навчання. Зміст і сутність електронного посібника, його структуру, завдання, дидактичні функції досліджували В. Беспалько, В. Вембер [1; 2], О. Дубініна, В. Краєвський, Ю. Машбиць, Н. Тверезовська [6; 7; 9–13], А. Хуторський та інші. Принципи побудови електронного посібника розкрито у працях В. Бикова, Ю. Дорошенка, Л. Карташової, В. Мадзігона [5] та інших. Проблему вивчення іноземної мови різними категоріями населення досліджують Л. Вікторова [3; 4; 12; 15; 16], С. Гаріна та інші.

На сьогодні створено велику кількість електронних навчальних посібників длякладів загальної середньої та професійно-технічної освіти. Як приклад — Державне науково-виробниче підприємство «Картографія», яке розробляє атласи й електронні навчальні посібники з природознавства й географії (<http://ukrmap.com.ua/catalog/navchalna-produktsija/elektronni-navchalni-posibniki/>), тобто від початкової до старшої школи учнів забезпечено навчальним матеріалом для самостійного опрацювання. На сайті Міністерства освіти й науки України розміщено електронні підручники та посібники курсу «Фінансова грамотність» (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pidruchniki/elektronni-pidruchniki/elektronni-pidruchniki-ta-posibniki-kursu-finansova-gramotnist>). Колективом авторів (Терпай В., Воробець Д., Фальч В., Палош Н.) Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Закарпатській області створено Електронний підручник з предмета «Основи радіоелектроніки» (професія: регулювальник радіоелектронної апаратури та приладів (3 розряд), Ужгород, 2017) тощо.

Однак, на сьогодні залишається не вивченою проблема створення електронних посібників з іноземної мови для різних категорій населення, зокрема їхніх

способів репрезентації навчального, дидактичного, ілюстративного матеріалу, вивчення особливостей використання такого посібника у процесі самонавчання.

Мета статті — здійснити аналіз вікової категорії людей віком від 45 і старші, з'ясувати їх мотивацію щодо вивчення іноземної мови, здійснити конструювання електронного посібника з іноземної мови для різних категорій населення.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні можна знайти безліч електронних підручників з іноземних мов для учнів, студентів, слухачів, тобто всіх тих, хто зацікавлений у її вивченні. Проте інтегрованих підручників, які б охоплювали людей віком від 45 років і старші — немає.

Нами було здійснено опитування респондентів у віковій категорії від 45 років і старші щодо мотивації вивчення іноземної мови. Узагальнюючи результати опитування, відповіді респондентів було розподілено так: 1) від 46 до 55 років — «знання мови надасть мені більше можливостей у професійному становленні»; 2) від 56 до 65 років «діти (дочка, син) виїхали на заробітки за кордон, хочу спілкуватися з його (її) новими друзями», «дочка вийшла заміж/син одружився, хочу спілкуватися з її/його половинкою»; 3) від 66 років і старші — «хочу побачити світ». Крім того, у процесі дослідження було з'ясовано, що 67,9% жінок зацікавлено у вивченні іноземної мови, з них 43,1% хочуть знайти роботу за кордоном, і їх не зупиняє ні вік, ні соціальний бар'єр, з яким доведеться стикнутися тощо. Чоловіків виявилось лише 27,6%. Проте 61,1% чоловіків вивчають мову з метою знайти партнерів по бізнесу за кордоном. Ми з'ясували, як саме вони хочуть їх знайти, і чому їх не цікавить граматики, адже правильно складений документ — це 80% успіху. Відповіді виявились різними: хтось хоче перевести свій бізнес за кордон, бо там мало платять податків, він прозорий, не «відбирають»; хтось хоче вести сумісний бізнес; деякі шукають нові ринки збуту. Як бачимо, однозначної відповіді немає.

Після цього, було здійснено аналіз 58 найпопулярніших електронних посібників з англійської мови. За результатами аналізу умовно їх було розподілено на чотири категорії: 1) електронні посібники, які містять граматичний матеріал для початківців; 2) посібники, які дають можливість розширити словниковий запас, запам'ятати нові слова за допомогою практичних завдань; 3) посібники для тих, хто володіє англійською мовою на високому рівні та хоче його покращити; 4) англійська мова для бізнесу. Як бачимо, особи віком від 45 років і старші не можуть самостійно опанувати мову, якщо вже не володіють нею (хоча б на низькому рівні). По-перше, всі проаналізовані посібники не є унаочненими, і, незважаючи на велику кількість вправ, з ними складно розібратися самостійно. По-друге, у більшості проаналізованих підручників відсутній звуковий супровід (тобто учню невідомо, як правильно вимовляти слова). По-третє, у посібниках відсутня зручна навігація (рис. 1).

Підбиваючи підсумки можна сказати, що проаналізовані електронні посібники є повними аналогами паперовим.

§ 43. Вместо таких глаголов, как rest, drink, dine, smoke, walk, часто употребляются фразеологические сочетания have a rest (a drink, a smoke, a walk), have dinner и т. п. Глагол have в этих сочетаниях имеет только простые личные формы.

Did you have a pleasant walk? *Хорошо погуляли?*

Did you have a sleep? *Вы поспали?*

Don't you sometimes have a rest? *Вы же отдыхаете хоть изредка?*

Изучающим разговорный английский язык будет полезно познакомиться с особенностями употребления глагола have, изложенными в разделах “б” и “в” этого параграфа. Различие в употреблении have, указанное в разделе “е”, встречается как в разговорной речи, так и в литературе, но учась можно не соблюдать его. Достаточно, если они будут употребляться в этих случаях обыкновенный глагол have, отрицательные и вопросительные личные формы которого образуются с помощью do, does, did.

Do, does, did

§ 5. Когда do служит **вспомогательным глаголом** (при образовании отрицательной и вопросительной форм, а также эмфатической утвердительной формы), этот глагол образует особые личные формы. Когда do выступает в качестве основного глагола, он образует простые личные формы.

Tom did most of the work. *Том выполнил большую часть работы.* :

Harry didn't do much of the work. *Гарри выполнил небольшую часть работы.*

Рис. 1. Фрагмент электронного посібника з англійської мови

Конструювання електронного посібника сприяє формуванню середовища для людської діяльності (рис. 2). Будь-який посібник є елементом освітнього середовища,

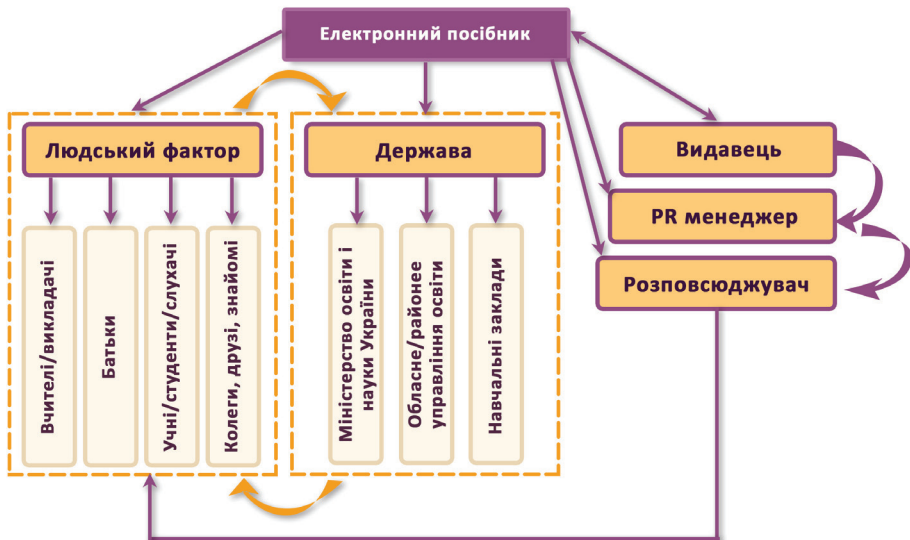

Рис. 2. Освітнє середовище електронного посібника

що містить традиційні освітні ресурси, інші електронні посібники, людський фактор, державу, видавців, розповсюджувачів тощо. Так, для освіти вирішальним є людський фактор — вчителі/викладачі, учні/студенти, батьки, однолітки. Вчитель/викладач є авторитетом, тому за його рекомендацією батьки, учні/студенти користуються тими чи іншими електронними посібниками. З розвитком Інтернету, можна прочитати відгуки про відповідні навчальні видання. Рекомендації колег, друзів, знайомих, рекламні ролики, засоби масової інформації тощо — все це дає змогу обрати той чи інший електронний посібник для самонавчання.

Другим елементом освітнього середовища є держава, яка також впливає на самонавчання. Зараз в Україні створено Університети третього віку, де й вивчають іноземну мову за бажанням самих слухачів. Всілякі курси з іноземних мов, блоги, дистанційне навчання дозволяє людині навчатись. Зазвичай — це комерційні структури, проте ліцензію на освітню діяльність дає держава.

Потужну підтримку отримують сьогодні електронні посібники, які фінансуються комерційними структурами. На жаль, держава не приділяє достатньої уваги розробці й розповсюдженню такої продукції. Вважаємо, що від створення й використання якісних електронних посібників безпосередньо залежить і якість навчання. З цієї метою необхідно готувати вчителів, викладачів, створювати єдині стандарти. І все це повинно бути враховано державою. Як видно з наведеного рисунку 2, безпосередній вплив на використання того чи іншого електронного посібника мають розповсюджувачі, які тісно співпрацюють з PR-менеджером і видавцем. На сьогодні, на жаль, відсутній взаємозв'язок між людським фактором і державою. Так, є замовлення освітніх закладів на якісні електронні підручники, проте це замовлення залишається поки що поза належною увагою з боку держави.

Вступ	<ul style="list-style-type: none"> • стисла характеристика курсу: для кого він призначений, що треба знати і вміти для успішного засвоєння • зміст
Теоретичний матеріал	<ul style="list-style-type: none"> • модулі • контрольні запитання для перевірки • проблемні запитаннями для індивідуальної та колективної роботи
Практичні роботи	<ul style="list-style-type: none"> • попередній допуск • перевірка теоретичного матеріалу
Довідкові матеріали з предметної галузі курсу	

Рис. 3. **Вербальна характеристика схеми курсу (електронного посібника)**

У дидактиці існує кілька варіантів організації структури електронних посібників: лінійна, розгорнута, інтегрована. Лінійна модель — найпростіша, оскільки нагадує звичайну книгу, яку гортає читач. Розгорнута модель дозволяє подати іє-

пархію інформації, об'єднуючи її в групи. Інтегрована — об'єднує в собі дві попередні моделі, використовуючи при цьому математичні графи, що дозволяє точно визначити зв'язок між ними.

За структурою, розроблений нами електронний посібник — інтегрований (див. рис. 3). Розглянемо основні форми електронних посібників (енциклопедія, задачник, тест, креативне середовище, авторське середовище, невербальне середовище з урахуванням різних категорій населення).

У процесі проведення анкетування було з'ясовано, що слухачам не цікава грамати́ка, для них важливою є розмовна мова. Тому ми запропонували слухачам теми, які вони визначили для себе як необхідні, а саме: сім'я, подорожі, покупки (магазин), інформація про себе тощо. Як приклад, розглянемо тему «Shopping».

SHOPPING

When we want to buy something, we go to a shop. There are many kinds of shops in every town or city, but most of them have a food supermarket, a department store, men's and women's clothing stores, grocery, a bakery and a butchery.

I like to do my shopping at big department stores and supermarkets. They sell various goods under one roof and this is very convenient. A department store, for example, true to its name, is composed of many departments: readymade clothes, fabrics, shoes, sports goods, toys, china and glass, electric appliances, cosmetics, linen, curtains, cameras, records, etc. You can buy everything you like there.

There are also escalators in big stores which take customers to different floors. The things for sale are on the counters so that they can be easily seen. In the women's clothing department you can find dresses, costumes, blouses, skirts, coats, beautiful underwear and many other things. In the men's clothing department, you can choose suits, trousers, overcoats, ties, etc.

In the knitwear department one can buy sweaters, cardigans, short-sleeved and long-sleeved pullovers, woolen jackets. In the perfumery they sell face cream and powder, lipstick, lotions and shampoos.

In a food supermarket we can also buy many different things at once: sausages, fish, sugar, macaroni, flour, cereals, tea. At the butcher's there is a wide choice of meat and poultry. At the bakery you buy brown and white bread, rolls, biscuits.

Another shop we frequently go to is the greengrocery which is stocked by cabbage, potatoes, onions, cucumbers, carrots, beetroots, green peas and what not. Everything is sold here ready-weighed and packed. If you call round at a dairy you can buy milk, cream, cheese, butter and many other products.

The methods of shopping may vary. It may be a self-service shop where the customer goes from counter to counter selecting and putting into a basket what he wishes to buy. Then he takes the basket to the check-out counter, where the prices of the purchases are added up. If it is not a self-service shop, and most small shops are not, the shop-assistant helps the customer in finding what he wants. You pay money to the cashier and he gives you back the change.

В електронному посібнику існує система допомоги, а саме: 1) прослухати вимову слова і переклад на <http://www.howjsay.com>, напрям перекладу можна обрати зі списку (один раз, в подальшому він збережеться), для багаторазового повторення необхідно підвести стрілку мишки до виділеного слова в колонці зліва; 2) можна подивитися правила читання слів <http://www.alleng.ru/edu/forlang.htm> (рис. 4).

Паралельно є переклад цього тексту.

ПОКУПКИ

Коли ми хочемо що-небудь купити, ми йдемо в магазин. У кожному місті є багато різних магазинів. У більшості з них є продуктові супермаркети, універмаги, магазини чоловічого і жіночого одягу, бакалійні, булочні, м'ясні.

Мені подобається робити покупки в великих універсальних магазинах і супермаркетах. Під одним дахом продаються різні товари, що дуже зручно. Універсальний магазин, наприклад, відповідає своїй назві. Він складається з багатьох відділів: готовий одяг, тканини, взуття, спорттовари, іграшки, посуд, електротовари, косметика, білизна, гардини, фотоапарати, магнітофони та ін. Ви можете купити тут що хочете.

У великих універмагах є ескалатори, які доставляють відвідувачів на різні поверхи. Речі, які продаються, лежать на прилавках, щоб їх можна було розглянути. У відділі жіночого одягу ви можете побачити сукні, костюми, блузи, спідниці, пальто, красиву білизну і багато інших речей. У відділі чоловічого одягу можна вибрати костюми, брюки, пальто, краватки та ін.

У відділі трикотажу можна купити светри, кардигани, пуловери з короткими і довгими рукавами, вовняні жакети. У відділі косметики продаються крем для обличчя, пудра, помада, лосьйони і шампуні.

У продуктовому супермаркеті ми можемо купити: сосиски, рибу, цукор, макарони, борошно, крупи, чай. У м'ясному магазині є великий вибір м'яса і птиці. У булочній ми купуємо чорний і білий хліб, булочки, печиво.

Ми часто ходимо ще в один магазин — овочевий. Тут є капуста, картопля, цибуля, огірки, морква, буряк, зелений горошок і багато іншого. Все продається в розфасованому і упакованому вигляді. Якщо ви зайдете в молочний магазин, там ви можете купити молоко, сир, вершки, масло та інші продукти.

Методи торгівлі можуть відрізнитися. Існують магазини самообслуговування, де покупець ходить від прилавка до прилавка, вибирає і кладе в кошик те, що він хоче купити. Потім він несе кошик до контрольного прилавка, де вартість покупок підсумовується. Якщо ж в магазині немає самообслуговування, як в більшості маленьких магазинів, то продавець допомагає покупцеві підібрати те, що він хоче. Ви платите гроші касиріві, а він дає вам здачу.

Для кращого запам'ятовування нами було запропоновано слухачам скласти інтелект-карту (рис. 5) [12, с. 301], а також здійснити самоперевірку. За результатами проведення контрольних зрізів було зроблено висновок про те, що самостійне складання такої карти сприяло кращому й міцнішому засвоєнню матеріалу.

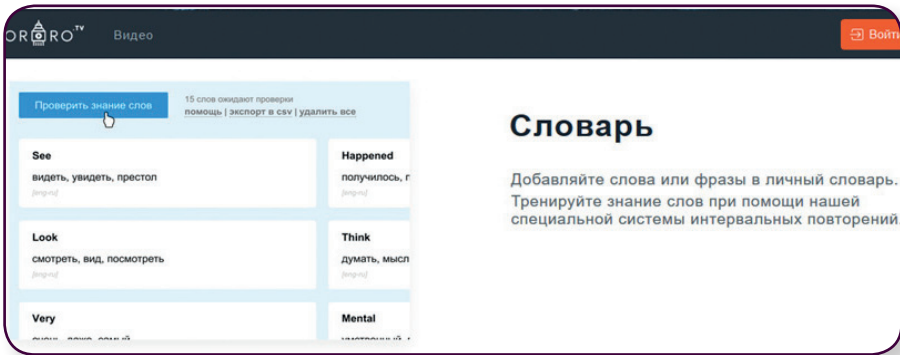

Рис. 4 Фрагмент словника з англійської мови

Рис. 5. Фрагмент інтелект-карти за темою «Shopping»

Так, в експерименті взяли участь 62 особи, яких було розподілено на три вікові категорії: 46–55 років; 56–65 років; від 66 років. У першій групі був 21 респондент, у другій — 20, у третій — 21. По-перше, перевірялась кількість вивчених слів, по-друге, співвіднесення малюнка та слова, по-третє, пропонувалось вставити пропущені слова у текст (перелік слів не надавався).

Майже всі респонденти, які застосовували у навчанні інтелект-карти, на 98% впорались із першим завданням. Так, за темою «Shopping» необхідно було вивчити й запам'ятати 9 слів і висловів:

- supermarket — супермаркет;
- store — магазин, відділ;
- various — різноманітність;
- under one roof — під одним дахом;
- to be composed of... — складатися (з чогось);
- ready-weighed and packed — в розфасованому й упакованому вигляді;
- fabrics — тканини;
- escalator — ескалатор;
- customer — покупець.

Інші слова респонденти знали за раніше вивченими темами, проте їм все одно було запропоновано згадати всі слова, які вивчались в темі «Shopping». Так всі групи згадали 92,1% слів, які вивчались за цією темою; 96,7% вірно зробили співвіднесення малюнка та слова; 90,3% вставили пропущені слова й вислови у текст. Через три місяці (ми знаємо що є таке поняття як забування) нами було повторно проведено експеримент. Всі респонденти чудово впорались із цим завданням. Так 91,4% учасників експерименту згадали слова; 96,7% вірно зробили співвіднесення малюнка та слова; 89,9% вставили пропущені слова й вислови у текст. Таким результатом сприяло те, що слухачам постійно давалось закріплення матеріалу із застосуванням інтелект-карт.

В задачнику запропоновано повторення вивчених слів <https://www.multitrans.ru> з більш детальним їх перекладом.

З метою кращого запам'ятовування слухачам поставлено такі запитання:

1. What do we do when we want to buy something?
2. What kinds of shops are there in every town?
3. Where do you like to do your shopping?
4. What departments is a department store composed of?
5. Where are the things for sale?
6. What can we buy in the knitwear department?
7. What can we buy in a food supermarket?
8. What methods of shopping are there?

У процесі створення креативного середовища особливу увагу необхідно зосередити на творчому підході у процесі навчання, а також врахуванні вікових особливостей слухачів, їх бажань щодо вивчення тієї чи іншої теми тощо. Саме креативне середовище допомагає організувати творчу роботу над проектом.

Оскільки відтворений нами матеріал в електронному підручнику має «відкритий» характер, його можна змінювати й доповнювати.

У процесі розроблення електронного посібника ми враховували основоположні принципи, а саме: квантування, повноти, наочності, адаптивності, галуження, управління.

Стисло охарактеризуємо їх. Принцип квантування передбачає розподіл матеріалу на мінімальні розділи із замкнутим змістом. За принципом повноти навчального

матеріалу електронний посібник містить теоретичну частину, контрольні запитання з теорії, приклади, завдання й вправи для самоперевірки, допомога, коментар, глосарій. Згідно з принципом наочності, текстову інформацію доповнено відеоматеріалами, ілюстраціями, мультимедіа тощо. Принцип адаптивності передбачає сприяння адаптації конкретного слухача в процесі навчання й самонавчання, враховуючи глибину, складність/трудність матеріалу, його прикладну спрямованість. Принцип галуження — кожен модуль повинен бути зв'язаним гіперпосиланням. Згідно з принципом управління, електронний посібник дозволяє керувати навчальним матеріалом, спираючись на індивідуальні особливості.

У процесі створення електронного посібника нами було з'ясовано такі його переваги порівняно з друкованими: 1) збереження великого обсягу інформації дає можливість, не відволікаючись на пошук інших джерел, працювати з електронною книгою; 2) зручний і швидкий пошук потрібного розділу, теми, словника, слова, словосполучення, речення, що здійснюється за допомогою функції швидкого пошуку; 3) мультимедійність (однчасне використання різних форм надання інформації та її опрацювання); 4) можливість здійснювати самоконтроль (ментальні карти сприяють цьому найефективніше); 5) мобільність, що допомагає слухачеві раціонально використовувати свій час.

Висновки. Високі темпи розвитку наукових знань дозволили запропонувати вирішення проблеми освітньої кризи за допомогою застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Здійснений аналіз 58 найпопулярніших електронних посібників з англійської мови дозволив умовно розділити електронні посібники на чотири категорії: 1) електронні посібники, які містять граматичний матеріал для початківців; 2) посібники, які дають можливість розширити словниковий запас, запам'ятати нові слова за допомогою практичних завдань; 3) посібники для тих, хто володіє англійською мовою на високому рівні й хоче його покращити; 4) англійська мова для бізнесу. Було зроблено висновок про те, що особи віком від 45 років і старші не можуть самостійно опанувати мову, якщо не вивчали її раніше. Виокремлено проблему створення електронних посібників з іноземної мови для різних категорій населення, зокрема їх способів репрезентації навчального, дидактичного, ілюстративного матеріалу, вивчення особливостей використання такого посібника під час самонавчання.

Доведено актуальність конструювання електронного посібника, що сприяє формуванню просторового середовища для діяльності людей, цілісності сприйняття матеріалу. Відображено складники освітнього середовища електронного посібника: людський фактор, держава, видавець. Під час організації структури електронного посібника запропоновано використовувати інтегровану модель, яка поєднує в собі лінійну та розгорнуту.

Визначено основні форми електронних посібників (енциклопедія, задачник, тест, креативне середовище, авторське середовище, невербальне середовище

з урахуванням різних категорій населення). При цьому базовою формою електронного посібника є енциклопедія, тобто інформація з іноземної мови, що подається, яка є повною й містить як граматику, так і базові теми. З метою кращого запам'ятовування навчального матеріалу слухачами складалися інтелект-карти, здійснювалась самоперевірка. Експериментально доведено переваги інтелект-карт (98% респондентів впоралися із завданням: згадування слів, які вивчались за відповідною темою складало 92,1%; 96,7% вірно робили співвіднесення малюнка і слова; 90,3% вставляли пропущені слова й вислови у текст. Повторне проведення експерименту (через три місяці) дало такий результат: 91,4% учасників експерименту згадали слова; 96,7% вірно зробили співвіднесення малюнка та слова; 89,9% вставили пропущені слова й вислови у текст. Таким результатом сприяло постійне закріплення матеріалу із застосуванням інтелект-карт. Під час розроблення електронного посібника було враховано основоположні принципи: квантування, повноти, наочності, адаптивності, галуження, управління.

Отже, електронний посібник, виконуючи роль викладача, тренера, консультанта, забезпечує створення позитивного мікроклімату слухачів, підвищує мовну компетенцію, вдосконалює спостережливість, сприяє аналізу власних результатів, є неперевершеним засобом для самонавчання слухачів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Запровадити створення електронного посібника, використовуючи соціальні мережі.

Використані джерела

1. Вембер В. П. Навчально-методичні вимоги до електронного підручника / В. П. Вембер // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. — № 4 (11). — С. 50–56. — (Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання).
2. Вембер В. П. Роль та місце електронного підручника в навчально-методичному комплексі з навчального предмета для загальноосвітньої школи / В. П. Вембер // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. — Т. VIII, вип. 6. — К., 2009. — С. 43–51.
3. Вікторова Л. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в іншомовній освіті осіб «третього віку» / Л. В. Вікторова, А. Б. Кочарян, О. О. Коротун // Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. пр. — 2018. — Т. 63 № 1. — С. 22–35. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1940>
4. Вікторова Л. В. Особливості іншомовної підготовки співробітників спеціальних відомств Німеччини / Л. В. Вікторова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Іншомовна підготовка у світі та Україні. Серія «Філологічна». — Вип. 62. — Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2016. — С. 64–67. — Режим доступу: [http://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2016/NZ_Vyp_62%20\(2\).pdf](http://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2016/NZ_Vyp_62%20(2).pdf)
5. Єсіна О. Г. Електронні підручники: переваги та недоліки / О. Г. Єсіна, Л. М. Лінгур // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. — 2012. — № 1 (44). — С. 181–186.

6. Мадзігон В. М. Теоретичні засади створення електронних підручників / В. М. Мадзігон // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України. — К.: Пед. думка, 2006. — Вип. 6. — С. 34–38.
7. Тверезовская Н. Т. Электронный учебник: от теории к практике / Н. Т. Тверезовская // Инновационные образовательные технологии. — Минск: Минский институт управления. — 2006. — № 4 (8). — С. 137–145.
8. Тверезовська Н. Т. Алгоритм створення електронного підручника / Н. Т. Тверезовська // Освітнянські обрії: реалії та перспективи // Зб.наук.праць. — К.: ІПТО, 2008. — № 2. — С. 96–102.
9. Тверезовська Н. Т. Блоги як інноваційний ресурс особистісно орієнтованого навчання / Н. Т. Тверезовська, О. Й. Янковська // Педагогічний дискурс. — 2010. — Вип. 7. — С. 222–225. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_52
10. Тверезовська Н. Т. Блоги—інноваційний ресурс навчання / Н. Т. Тверезовська, О.Й Янковська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. — 2011. — Вип. 88. — С. 227–229
11. Тверезовська Н. Т. Електронний навчальний посібник: стан і перспективи розвитку / Н. Т. Тверезовська, І. Л. Голуб // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. — К., 2010. — Вип. 155. — ч. 2. — С. 205–210.
12. Тверезовська Н. Т. Етапи розробки та структура електронних навчальних посібників / Н. Т. Тверезовська, І. Л. Голуб // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. — К., 2011. — Вип. 159. — Ч. 1. — С. 286–291.
13. Тверезовська Н. Т. Інформаційні ресурси забезпечення соціально-педагогічної діяльності [текст]: навч. посібник / Н. Т. Тверезовська, Л. В. Вікторова, А. Б. Кочарян. — К.: «ЦП «КОМПРИНТ», 2017. — 418 с.
14. Тверезовська Н. Т. Основні вимоги до структури побудови електронного навчального посібника при вивченні дисципліни «Загальний курс транспорту» / Н. Т. Тверезовська // Професійна освіта: теорія, досвід, проблеми: Тези міжвузівської науково-практичної конференції (24–31 березня 2010 р.) / За заг. ред. Н. Т. Тверезовської. — К., 2010. — С. 88–91.
15. Viktorova L. V. Foreign language education of adults in the context of educational globalization / L. V. Viktorova, O. V. Zakhutska (Іншомовна підготовка дорослих в умовах глобалізації освіти) // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. — К., 2017. — Вип. 263. — С. 165–172.
16. Viktorova L. V. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise: Pedagogical Education. — 2016. — № 7 (3). — P. 22–27. — Access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6

References

1. Vember V. P. Navchalno-metodychni vymohy do elektronnoho pidruchnyka / V. P. Vember // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova: zb. nauk. pr. — K.: NPU im. M. P. Drahomanova, 2006. — № 4 (11). — S. 50–56. — (Seriiia № 2. Kompiuterno-oriiientovani systemy navchannia).

2. Vember V. P. Rolj ta misce elektronnoho pidruchnyka v navchaljno-metodychnomu komplekti z navchaljnogo predmeta dlja zagaljnoosvitnjoji shkoly / V. P. Vember // Aktualjni problemy psykholohiji: zb. nauk. pracj Instytutu psykholohiji im. Gh. S. Kostjuka APN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. — T. VIII, vyp. 6. — K., 2009. — S. 43–51.
3. Viktorova L. V. Technologies in foreign language education for the “third age” learners Information / L. V. Viktorova, A. B. Kocharian, O. O. Korotun // Technologies and Learning Tools. 2018. Vol 63 № 1. — P. 22–35. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1940>
4. Viktorova L. V. Osoblyvosti inshomovnoyi podhotovky spivrobotnikov spetsial'nikh vidomstv Nimechchyn / L. V. Viktorova // Naukovi zapysky natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya», Inshomovna pidhotovka v myre ta Ukraini. Seriya «filolohichna». — Vyp. 62. — Ostroh: Vyd-vo natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya», 2016. — S. 64–67. — Rezhym dostupu: [http://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2016/NZ_Vyp_62%20\(2\).pdf](http://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2016/NZ_Vyp_62%20(2).pdf)
5. Yesina O. H. Elektronni pidruchnyky: perevahy ta nedoliky / O. H. Yesina, L. M. Linhur // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. pr. — 2012. — No 1 (44). — S. 181–186.
6. Madzihon V. M. Teoretychni zasady stvorennia elektronnykh pidruchnykiv / V. M. Madzihon // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. pr.; In-t pedahohiky APN Ukrainy. — K.: Ped. dumka, 2006. — Vyp. 6. — S. 34–38.
7. Tverezovskaya N. T. Jelektronnyj uchebnik: ot teorii k praktike / N. T. Tverezovskaya // Innovacionnye obrazovatel'nye tehnologii. — Minsk: Minskij institut upravlenija. — 2006. — № 4 (8). — S. 137–145.
8. Tverezovska N. T. Alghorytm stvorennia elektronnoho pidruchnyka / N. T. Tverezovska // Osvitjanski obriji: realiji ta perspektyvy // Zb.nauk.pracj. — K.: IPTO, 2008. — № 2. — S. 96–102.
9. Tverezovska N. T. Bloghy jak innovacijnyj resurs osobystisno orijentovanoho navchannja / N. T. Tverezovska, O. J. Jankovska // Pedagoghichnyj dyskurs. — 2010. — Vyp. 7. — S. 222–225. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_52
10. Tverezovska N. T. Bloghy–innovacijnyj resurs navchannja / N. T. Tverezovska, O. J. Jankovska // Visnyk Chernighivskjogho nacionaljnogo pedagoghichnogho universytetu imeni TGH Shevchenka. — 2011. — Vyp. 88. — S. 227–229.
11. Tverezovska N. T. Elektronnyj navchaljnyj posibnyk: stan i perspektyvy rozvytku / N. T. Tverezovska, I. L. Gholub // Naukovyj visnyk Nacionaljnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy / Serija «Pedagoghika. Psykholohija. Filosofija» / Redkol.: D. O. Melnychuk (vidp. red.) ta in. — K., 2010. — Vyp. 155. — ch. 2. — S. 205–210.
12. Tverezovska N. T. Etapy rozrobky ta struktura elektronnykh navchaljnykh posibnykiv / N. T. Tverezovska, I. L. Gholub // Naukovyj visnyk Nacionaljnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy / Serija «Pedagoghika. Psykholohija. Filosofija» / Redkol.: D. O. Melnychuk (vidp. red.) ta in. — K., 2011. — Vyp. 159. — Ch. 1. — S. 286–291.
13. Tverezovska N. T. Informacijni resursy zabezpechennja socialjno-pedagoghichnoji dijajlnosti [tekst]: navch. posibnyk / N. T. Tverezovska, L. V. Viktorova, A. B. Kocharjan. — K.: «CP «KOMPRYNT», 2017. — 418 s.
14. Tverezovska N. T. Osnovni vymoghy do struktury pobudovy elektronnoho navchaljnogo posibnyka pry vyvchenni dyscypliny «Zagaljnyj kurs transportu» / N. T. Tverezovska // Profesijna osvita: teorija, dosvid, problemy: Tezy mizhvuzivskjoi nauково-praktychnoji konferenciji (24–31 bereznja 2010 r.) / Za zagh. red. N. T. Tverezovskjoi. — K., 2010. — S. 88–91.

15. Viktorova L. V. Foreign language education of adults in the context of educational globalization / L. V. Viktorova, O. V. Zakhutska (Inshomovna pidhotovka doroslykh v uslovnyakh hlobalizatsiyi osvity) // Naukovy visnyk natsional'noho universytetu bioresursiv y pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriya: Filolohichni nauky. — K., 2017. — Vyp. 263. — S. 165–172.
16. Viktorova L. V. Organizational and methodical aspects of teaching foreign students / L. Viktorova // ScienceRise: Pedagogical Education. — 2016. — № 7 (3). — P. 22–27. — Access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_7_6

**Коротун Е. А., Лашкул В. А.,
Буханова О. В., Тверезовская А. В.**

КОНСТРУИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ РАЗНЫХ КАТЕГОРИЙ НАСЕЛЕНИЯ

В статье показано конструирование электронного пособия по иностранному языку для разных категорий населения. Выделена роль государства при создании и применении электронных пособий в процессе самообучения. Раскрыты основные формы электронных пособий (энциклопедия, задачник, тест, креативная среда, авторская среда, невербальная среда с учетом разных категорий населения). Базовой формой электронного пособия в контексте данного исследования выступает энциклопедия, т. е. информация по иностранному языку, которая дается, полная и включает в себя как грамматику, так и базовые темы. Описаны основополагающие принципы в процессе создания электронного пособия, а именно: квантования, полноты, наглядности, адаптивности, ветвления, управления. При помощи ментальных карт раскрыты основные общеупотребительные темы. В процессе проведения эксперимента показано позитивное влияние интеллект-карт на долгосрочное запоминание.

Ключевые слова: электронный учебник; особенности; построение; анкетирование; анализ; эксперимент; структура; преимущества; принципы; творческий потенциал.

**Korotun O., Lashkul V.,
Buhanova O., Tverezovska A.**

CONSTRUCTION OF ELECTRONIC TEXTBOOK FOR TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO DIFFERENT CATEGORIES OF LEARNERS

The crisis of education in comparison with the rate of scientific knowledge development is shown. In order to solve this problem, the information and communication technologies are introduced. The analysis of electronic textbooks for general secondary and vocational education institutions, as well as of 58 most popular electronic English teaching manuals is performed. According to the results of the analysis, English e-textbooks are divided into four categories: containing grammar material for the beginners; aimed at enriching active vocabulary and offering practical activities to memorize new words; for advanced language learners who wish to improve their skills; business English. It was concluded that people aged 45 and older can not learn the language on their own if they do not speak it. The problem of creating foreign language electronic textbooks for different categories of learners, paying attention to the way of representing

educational, didactic, illustrative material and the peculiarities of using such textbooks for self-education, is outlined.

The urgency of designing the electronic manual, which contributes to the formation of the spatial environment for human activity and the integrity of the material perception, is proved. The educational environment of the electronic manual is outlined. In particular, its main components are human factor, state, publisher. When organizing the structure of an electronic textbook, an integrated model that combines linear and deployed one is suggested to be used.

The basic types of electronic textbooks, taking into account different categories of learners, are analyzed: the encyclopedia; problem book; test; creative environment; authoring environment; non-verbal environment. Whereas the basic form of the electronic manual is the encyclopedia, that is, the information provided in a foreign language is complete and contains both grammar and basic topics. For better comprehension of the educational material, students used mind maps and self-examination. The advantages of mind maps have been experimentally proved (98% of respondents completed the task: 92.1% — memorized the words within the corresponding topic, 96.7% — identified the picture with the word correctly, 90.3% — filled in the gaps (missing words and phrases) in the text. Replicated experiment (in three months) showed the following result: 91.4% of the participants of the experiment remembered the words, 96,7% — identified the picture with the word correctly, 89,9% — filled in the gaps (missing words and phrases) in the text. Such result was achieved due to constant consolidation of skills by the use of mind maps. In the process of electronic textbook development, the fundamental principles were considered, namely: quantization; integrity; visibility; adaptability; branching; management.

Keywords: electronic textbook; features; construction; questionnaire; analysis; experiment; structure; advantages; principles; creative potential.

УДК 37.013.016

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДРУЧНИКА БІОЛОГІЇ

Т. В. Коршевнюк,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

e-mail: korshik@meta.ua

У статті розкрито можливості реалізації компетентісного потенціалу навчального предмета на прикладі авторського підручника біології для учнів дев'ятих класів. Висвітлено методичні аспекти змісту цього підручника, які спрямовано на формування ключових компетентностей як прогнозованого навчального результату сучасної освіти. Наведено приклади рубрик і завдань комплексного характеру, що сприяють формуван-